

DRINGÓ-HORVÁTH IDA

Károli Gáspár Református Egyetem, Tanárképző Központ
dringo.horvath.ida@kre.hu

Dringó-Horváth Ida: Digitális szótárak – szótárdidaktika és szótárhasználati szokások
Alkalmazott Nyelvtudomány, Különkiadás 2017
doi:<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.K.2017.005>

Digitális szótárak – szótárdidaktika és szótárhasználati szokások

This paper attempts to explore the role of dictionary didactics, so the teaching of the efficient dictionary usage in the digital age. It examines, how the role and function of the dictionary didactics change due to the modern, digital learning environment. After the presentation of the theoretical background, we also report on the results of a questionnaire survey, in which German language teacher major students give an account of related questions with dictionary didactics and a dictionary usage.

1. Bevezetés

A szótárdidaktika az eredményes szótárhasználat oktatásával, az ehhez kapcsolódó tartalmakkal és elsajátítandó készségekkel foglalkozik (Zöfgen, 1994; Pantó-Naszályi, 2006). Többen és több helyütt is szóltak már a területnek tulajdonított kevés megbecsülésről a köz- és a felsőoktatásban egyaránt (Dringó-Horváth, 2011b; Fóris, 2002; Fóris, 2012; Hessky, 2009; Márkus–Szöllősy, 2006; Pantó-Naszályi, 2006; Pantó-Naszályi, 2013). Ennek alapja, hogy mind az oktatók, mind pedig a tanulók rendszerint alábecsülik a szótárhasználat komplexitásának jelentőségét, és ezzel párhuzamosan nem is használják ki a tanulás során igénybe vehető funkciók széles tárházát (Hessky, 2009; Márkus–Szöllősy, 2006).

A jelen tanulmány a szótárdidaktika fontosságát, jelentőségének növekedését szeretné hangsúlyozni az idegen nyelvek oktatásához kapcsolódóan a szótári világ átalakulása, modernizálódása következtében. A digitális megjelenési lehetőségeknek köszönhetően a szótárak szerkezete és szerepköre részben átalakul, melynek hatására a szótárdidaktika feladatai is módosulnak, kiegészülnek. Ezt a folyamatot támasztja alá egy, nyelvszakos hallgatók körében végzett, szótárhasználatához kapcsolódó kutatás is, melynek célkitűzéseit és részletes eredményeit szintén megismerhetjük a jelen tanulmányból.

2. A szótáridaktika funkcióinak, feladatainak átalakulása a digitális környezet hatására

A szótáridaktika fő feladatai az idegennyelv-oktatásra vonatkozóan (Dringó-Horváth, 2011b; Fóris, 2002; Fóris, 2012; Gonda, 2009; Hessky, 2009; Schaefer, 2001; Zöfgen, 1994):

- A felhasználónak ismernie kell a különféle szótártípusokat, a bennük található, elérhető információkat, tudni kell, melyik szótárt milyen céllal érdemes használni.
- A felhasználónak el kell sajátítania a lexikográfiai adatok kikeresésének alapvető képességét a különféle keresési technikák helyes alkalmazásával.
- A felhasználónak tisztában kell lennie az egyes szótárak felépítési sajátosságaival, rendezési elvével, a szótárszövegek tipikus jellemzőivel, az egyes szócikkek felépítésével, tehát az egyes szótártípusok szövegének, kódrendszerének megfejtésével.
- A felhasználóban ki kell alakítani egyfajta szótárral szembeni kritikai hozzáállást, hogy képessé váljon a felkínált találatok megfelelő értelmezésére, szelektálására.
- A helyes szótárhasználat gyakorlása és fejlesztése hozzájárulhat ahhoz, hogy egyre több jó, valóban felhasználóbarát szótár születhessen.

A nyomtatásban megjelenő és a digitális környezetben, emberi felhasználásra elérhető szótárak szerkezeti különbségei azonban szükségessé teszik, hogy a fenti funkciókat speciális tényezőkkel egészítsük ki a digitális szótárak tekintetében. A két szótártípus szerkezeti különbségeiről már többen, több helyütt is említést tettek (pl. Dringó-Horváth, 2012; Gaál, 2011; Gaál, 2015; Gonda, 2012; Prószéky, 2011), az alábbi táblázat a főbb eltéréseket foglalja össze (1. táblázat)¹:

1. táblázat: A digitális és nyomtatott szótárak szerkezetének összehasonlítása

	<i>Nyomtatott szótárak</i>	<i>Digitális szótárak</i>
Felépítés	Lineáris, nyomtatott	Felhasználói felületbe ágyazva, digitális
Makro-struktúra	Statikus címszó-elrendezés, adott rendezési szempont alapján (kezdőbetű, tematikus stb.)	Láthatatlan rendezési elv, gyakran különbözőképpen rendezhető, az egyes nézetek között változhatunk
Medio-struktúra	A hivatkozásokat szimbólumok jelölik és manuálisan érhetőek el	A hivatkozások részben láthatatlanok (fizikálisan különböző helyen tárolt adatokat képes együtt megjeleníteni), részben hiperhivatkozásként vannak jelen
Mikro-struktúra	Statikus, a strukturálás tipográfiai (írasmód, betűméret stb.) és nem tipográfiai (vessző, zárójel stb.) eszközei	Dinamikus, szűkíthetjük/ bővíthetjük az információkat (hiperhivatkozás), nagyobb színválasztékot, hangokat és animációkat is használhatunk a strukturálásra

	<i>Nyomtatott szótárak</i>	<i>Digitális szótárak</i>
Befejezettség	A szótár szerkezete zárt	A szótár többnyire nyitott szerkezetű: a címszavak és az egyes szócikkek általában bővíthetők (kiadó vagy felhasználó által)
Média	Szöveg, esetlegesen kép, ábra	Szövegen, képeken, ábrákon túl hang- és videóanyagok megjelenése
Információk keresése	Manuális keresés lapozással, címszavak, ABC-regiszter alapján Több szótár használata egymás után, manuálisan lehetséges	Digitális keresés (manuálisan, ill. beszédfelismeréssel indítva), különböző formában (lapozó, keresőszóval, teljes körű keresés, pop-up funkciók stb.) Több szótár egyidejű használata lehetséges közös keresőfelülettel

A fentiekben bemutatott szerkezeti különbségek hatására a szótárdidaktika fő céljai némiképp más értelmezést nyernek digitális szótárak esetében. A fent említett általános funkciókat és feladatokat egyenként sorra véve az alábbiakban részletezett sajátosságokat vehetjük észre digitális, közvetlenül emberi felhasználásra szánt szótáraknál (vö. Dringó-Horváth, 2014).

2.1. A különféle szótártípusok ismerete, a keresési céloknak megfelelő kiválasztása

A digitális környezetben megnehezíti a felhasználók eligazodását a szótár-típológiák sokfélesége és gyors elavulása, mely elnevezési, besorolási problémákra, a preferált adathordozók gyors változására, ill. terminológiai vitákra vezethető vissza (v.ö. Dringó-Horváth, 2011a; Dringó-Horváth, 2011b; Gaál 2015).

Gyakori továbbá, hogy a digitális szótárak más alkalmazásokkal egészülnek ki, melyek a keresés során automatikusan aktiválódhatnak (fordítás, helyesírás stb.), segíteni kell tehát az adott keresési feladatnak leginkább megfelelő digitális fordítástámogató eszköz kiválasztását. Megfigyelések bizonyítják, hogy a felhasználók gyakran kényelmi és időtakarékosági megfontolásból a szolgáltató által alapértelmezettként beállított alkalmazást használják, még ha ez nem is mindig vezet a leoptimalisabb eredményhez (pl. fordító-alkalmazás használata szó jelentésének kikeresésére, v.ö. Prószéky, 2011). A szótárhasználók (jelen esetben főként nyelvtanulók) ezzel való konfrontálása tudatosabb felhasználói viselkedést eredményezhet ezen a téren.

Szintén a minél gyorsabb, komplexebb keresést szeretnék elősegíteni a kiadók több termék összekapcsolásával. Ekkor a keresési kérelemre egyszerre több szótártban (különböző nyelvpárokat tartalmazó szótárak, egynyelvű szótár, szinonima szótár stb.), akár többféle keresési módot használva (címszó szerinti keresés, teljes szövegben keresés stb.) dolgozik a program, az eredményeket pedig a várható relevancia alapján egymás alatt kínálja fel a felhasználónak².

A keresési eredmények megfelelő, tudatos áttekintéséhez az egyes –nem feltétlenül általunk kiválasztott, hanem a program által felkínált– szótártípusok

és a bennük található információk gyors felismerése, értelmezése még nagyobb jelentőséggel bír.

2.2. A lexikográfiai adatok keresésének ismerete, a különböző keresési technikák alkalmazása

A digitális szótárakra jellemző különböző keresési lehetőségeket szintén alaposan ismerni kell az eredményes használathoz, a szótárhasználat oktatása során szólni kell arról, hogy az egyes keresési igényt mely mód támasztja alá a leghatékonyabban. A leggyakrabban használt keresési funkciók digitális szótárak esetén a következők (részletes leírásukat és szemléltetésüket lásd: Dringó-Horváth, 2011b):

- lapozó keresés (Browsing)
- keresés keresőszóval
- keresés logikai operátorokkal (pl. címszavak együttes keresése)
- Ragozott alakok keresése
- Teljes körű keresés (a szótár egészében, pl. példákban is)
- Szöveg alapú, pop-up funkciós keresés (szöveg kijelölése és egér/funkciógomb használatával az eredmény megjelenítése egy szövegbuborékban)
- stb.

Az alábbiakban néhány példán keresztül mutatom be (2. táblázat), hogy adott keresési helyzetben miben térhet el egymástól a digitális, ill. a papír szótárakban való keresési stratégia (v.ö. Dringó-Horváth, 2012):

2. táblázat: Keresési stratégiák összevetése nyomtatott, ill. digitális környezetben

<i>Keresési szükséglet</i>	<i>Keresési szótárnál</i>	<i>stratégia nyomtatott</i>	<i>További keresési stratégiák digitális környezetben</i>
Kollokáció keresése	A keresett kifejezés / szó több elemének egyenkénti kikeresése.		Logikai operátor használata (több címszó együttes keresése).
Ragozott szó keresése	A szótó és azáltal a szótári alak meghatározása, szükség esetén a kapcsolódó szövegrészek használata.		Ragozott alakok keresése funkció (sok esetben alapbeállításként, automatikusan működik).
Homonímia	Több szótári bejegyzés kikeresése a megfelelő jelentés megtalálásához.		Teljes körű keresés használata, példamondatok elemzése a helyes jelentés megtalálásához.

A különbségekről érdemes a receptív és a produktív szótárhasználat esetén is példákon keresztül meggyőződni. Fontos megállapítani, hogy az új keresési lehetőségek megjelenése tehát nem feltétlenül vezet a könnyebb, egyszerűbb szótárhasználathoz:

Az ilyen szótárakban bizonyos vonatkozásokban kevesebbet, más vonatkozásokban többet kell keresgélni, és a jelentésszerkezetek belső

strukturáltságáról általában semmilyen információt nem kapunk (Fábián, 2011: 14).

A szótár minőségétől (tartalmi és technikai megvalósulás egyaránt) szintén nagyban függ, mennyire vezet eredményre egy-egy stratégia használata (v.ö. Reder, 2016). Itt is fontos a korábban említett jelenség, miszerint a regisztrált felhasználói szokások alapján a kiadók is megpróbálnak előre beállított keresési feltételeket érvényesíteni, melyeket érdemes felismerni és reflektálni a használat során.

Mindezek mellett ebben a környezetben további feladatként jelenik meg a szótárdidaktika számára a szótárprogram kezelőfelületének megfelelő elsajátítása, hiszen az eredményes szótárhasználathoz nagyban hozzájárul, mennyire van tisztában a felhasználó a kezelőfelület sajátosságaival. Fontos az egyes funkciógombok felismerése, értelmezése, a súgó funkció megfelelő használata, több szótár együttes kezelése esetén a szótárak közötti váltás, ill. az egyes bejegyzések elkülönítése, szerkezeti sajátosságaik alapján a keresett információk felismerése és összevetése stb.

2.3. A szótár és a szócikkek felépítési sajátosságainak, rendezési elvének, kódrendszerének ismerete

A digitális szótárak használatának oktatása során a szótár szerkezeti sajátosságainak, rendezési elvének és kódrendszerének ismertetésekor figyelembe kell venni az új, csak a digitális környezetben megjelenő elemeket is. Ezek közé tartozik a szerkezet flexibilitása a szótári adatok kiegészítése vagy az információk szűkítése és bővítése által (pl. hiperlink használatával), színek és hangok használata az információ strukturálására vagy a szótár megjelenésének, stílusának személyre-szabhatósága különböző beállítások segítségével (v.ö. Dringó-Horváth, 2011).

A szótárhasználatra való felkészítést ki kell bővítenünk bizonyos mértékű szótárírási alapismeretekkel is, mivel a digitális környezet nyújtotta flexibilis szótárszerkezet saját szótári tartalmak elkészítését is lehetővé teszi: több szótár is lehetőséget nyújt arra, hogy a felhasználó a meglévő szócikkeket kiegészítse, bővítse (pl. újabb jelentésekkel, példamondatokkal stb.), de újabb szócikkek felvételére is mód van a felhasználó érdeklődésének, nyelvhasználói feladatainak megfelelően. Ez történhet úgy, hogy csak maga a felhasználó éri el ezeket a tartalmakat³, más esetekben közvetlenül vagy valamilyen ellenőrzést követően közkinccsé is teheti azokat⁴. Ugyan így a kiadói oldalról is érkehetnek bővítési, aktualizálási lehetőségek, mégpedig nemcsak a szótár tartalmára, hanem a technikai környezetre vonatkozóan is. Mindez egyfajta új szemléletet kíván meg a szótárhasználatól: rajtunk áll elektronikus szótárunk „fitten” tartása!

Az új lehetőségeken túl kevésbé öröndetes sajátosságokra is fel kell hívnunk az elektronikus szótárhasználók figyelmét:

Sajnálatos módon az elektronikusan szerkesztett és gyakran ingyen felkínált (tehát sok használóhoz eljutó) szótárak igen kevés figyelmet fordítanak a rendezettség alapelv betartására (Fábián, 2011: 14).

Konkrét példaként az idézett szerző a homonímiák külön szócikkben tárgyalásának, vagy az ekvivalensek ábécébe rendezésének hiányát említi meg⁵.

A könnyű bővíthetőség a megfelelő szakmai tudás hiányában tartalmi hiányosságokat és helytelenségeket eredményezhet, melyekkel főként a közösség által szabadon, ellenőrzés nélkül szerkeszthető szótáraknál találkozhatunk. Mindezek ellenére Gaál egy részletes elemzésében a következőkkel érvel ezen szótárak létjogosultsága mellett:

[...] lényeges adatokat tartalmaznak, valamint újfajta technikai megoldásaik és az általuk feldolgozott nagy mennyiségű információ révén hasznos alternatívát nyújthatnak a hagyományos és a szakemberek által szerkesztett online szótárak mellett (Gaál, 2012: 251)

2.4. Kritikai hozzáállás, megfelelő szelektálási képesség

A szótárakkal szembeni kritikai, érdemben szelektálni tudó hozzáállás kifejlesztése különösen fontossá válik, ha több szótárat együttesen kezelő programokról, ill. bővíthető tartalmú szótárakról beszélünk.

A kooperatív, kollaboratív bővítési lehetőségeknél azonban érdemes megkülönböztetni az ellenőrzött, esetlegesen több szűrőn át, kiadó, szótáríró szakember közreműködésével véghezvitt bővítési lehetőséget (lásd fentebb) attól, amikor a felhasználók szabadon, érdemi ellenőrzés, moderálás nélkül, kényük-kedvük szerint bővíthetnek szólistákat és szócikk-tartalmakat. Mindkét megoldás a mai kor gyors változékonyságára reagál, az információk szükségszerűen nagyobb ütemű bővíthetőségét, aktualizálhatóságát teszi lehetővé, de míg ez az első esetben megfelelő szakmai tudatossággal és a minőségi szótárírás iránti elköteleződéssel párosul, addig a másodikonál főként az időtakarékoság és költséghatékonyság szempontjai vannak előtérben. A fentiekből adódik azonban, hogy a bővíthetőség szempontjából tartalmilag igényesebb megoldásokkal sajnos többnyire csak fizetős szolgáltatás esetén találkozunk.

2.5. Szótárdidaktika a felhasználóbarát szótárakért

A kiadókkal való szoros kapcsolattartás, ill. a szótárak egyéni igényekhez igazításának lehetősége a felhasználói igényeket minél inkább szem előtt tartó szótárak kidolgozásában is szerepet játszhat. A felkínált tartalmi és technikai frissítések figyelemmel kísérése, a szótárhasználói szokásokról, esetleges hiányosságokról szóló visszajelzési lehetőségek tudatos kihasználása (pl. automatikus üzenetküldés funkcióval), valamint a kollaboratív

szótárszerkesztési lehetőségek révén közvetlen, aktív résztvevőjévé válhatunk a modern szótárírásnak. Az ebben a folyamatban való tudatos, felelősségteljes részvételt azonban célszerű apróbb lépésenként elsajátítani.

Fontos foglalkozni továbbá a média adottságaiból eredő újfajta felhasználói viselkedésformákkal is, mint például azzal a jelenséggel, hogy az információk gyors kereshetősége következtében háttérbe szorul a kikeresett információk alaposabb feldolgozása és a kívánt rögzülés, hiszen szükség esetén úgymint újra gyorsan elérhetővé válnak (Rüschhoff–Wolff, 1999). A folyamat tudatosítása és reflektálása a tanulói szótárhasználat során, valamint a memorizálási technikák megjelenítése a szótártanításhoz kapcsolódóan megfelelően ellensúlyozhatja ezt a jelenséget.

3. Az eredményes szótárhasználat tanításának lépései – a speciális tényezők helye

Az idegennyelv-tanuláshoz kapcsolódó szótárhasználat főként az írásbeli receptív és produktív közléshelyzetek, feladatok megfelelő megoldásánál játszik szerepet (Pantó-Naszályi, 2013), de sikerrel alkalmazható más területek szisztematikus fejlesztésére is, pl. a szókincsfejlesztés (Hessky, 2009) vagy nyelvtani ismeretek bővítése terén.

Az intézményi nyelvtanulás során a szótárhasználatot alapvetően befolyásoló tényezőket Pantó-Naszályi (2013: 252) egy táblázatban foglalja össze, melyet az alábbiakban néhány további szemponttal egészítettem ki (3. táblázat, dőlt betű használata):

3. táblázat: A szótárhasználatot befolyásoló tényezők intézményi nyelvtanulás során

Tanulói oldal	Szótárak	Tanári oldal
• szótárhasználói motiváció • szótárhasználói kompetencia		• késztetés és motiválás a szótárhasználatra • a szótárhasználói kompetencia folyamatos fejlesztése ○ <i>receptív készségek</i> ○ <i>produktív készségek</i> ○ <i>szisztematikus ismeretbővítés</i> • „megfelelő” szótárak bemutatása és bevonása az órai munkába ○ <i>direkt és indirekt szótárhasználat</i> ○ <i>szótárhasználat reflektálása</i>
• <i>a szótárak órai és órán kívüli rendszeres használata</i> • <i>a szótárhasználat reflektálása</i>		

Az eredményes szótárhasználat tanítását magyar órán egynyelvű, anyanyelvi szótárhasználatra vonatkoztatva Gonda (2009) dolgozta ki. Az általa megjelenített öt lépés minden további nélkül alkalmazható idegen nyelvű szótárak használata során a nyelvoktatásban (4. táblázat). A fent említett különbségek leginkább a direkt szótárhasználatot célzó (a szótárra vonatkozó)

feladatokban kell, hogy megmutatkozzanak, de az indirekt szótárhasználatot követelő (a szótár segítségével megoldandó) feladatokban is érződnek (vö. Gonda, 2009).

4. táblázat: A szótárhasználat tanításának lépései

<i>A szótárhasználat tanításának lépései (Gonda 2009)</i>	Speciális tényezők digitális szótáraknál
1. lépés – ismerkedés: a tanár, vagy kooperatív munka esetén diákok mutatják be, a tartalom, szerkezeti felépítés, a szócikkek jellemzőinek megismerése (direkt sz.).	• <i>tipológiák, új elnevezések;</i> • <i>új funkciók, szerkezeti elemek;</i> • <i>kezelőfelület, keresési módok sokszínűsége, funkciói;</i>
2. lépés – gyakorlatok: frontális, egyéni, páros vagy csoportos munkaformában papíralapú vagy interaktív táblán megoldható szótárhasználati feladatok (direkt használat).	• <i>bővíthetőség (felhasználói / kiadói)</i> ○ <i>szótárírási alapismeretek,</i> ○ <i>frissítési lehetőségek,</i> ○ <i>kooperációs lehetőségek a kiadóval/ szótárfejlesztőkkel;</i>
3. lépés – megerősítés: összetettebb szótárhasználati feladatok megoldása, a különböző műveleti típusokat összevonva, cél a nyomtatott/ elektronikus szótárhasználat gyakorlása (direkt használat).	• <i>kritikai hozzáállás fejlesztése</i> ○ <i>szelektálás</i> ○ <i>információk ellenőrzése;</i>
4. lépés – iskolai egyéni funkcionális használat: a diákok nyomtatott vagy elektronikus szótárhasználatot is megkívánó feladatokat önállóan oldanak meg. (indirekt használat).	• <i>rögzülési problémák ⇒ tanulás-módszertani elemek (memorizálás)</i>
5. lépés – iskolán kívüli egyéni funkcionális használat: a diák felismeri, hogy problémája megoldásához szótár használatára van szükség, képes a megfelelő szótár kiválasztására, a helyes információ megtalálására (indirekt használat).	

A szótárhasználat szisztematikus elsajátítása érzékenyíti a nyelvtanulót a hibalehetőségekre, nívósabb, értékesebb tanulói nyelvhasználathoz vezet, valamint a tanulói technikákra, szokásokra is pozitív hatással van (Pantó-Naszályi, 2013).

Vélhetően a kiadók is észlelték a digitális szótárhasználatához fűződő új kihívásokat, hiszen a munka megkönnyítése érdekében szótáraikhoz egyre több, ingyenesen letölthető segédanyagot is mellékelnek (Dringó-Horváth, 2014), melyek szintén elősegíthetik a nyelvtanulói szótárhasználat megfelelő elsajátítását és gyakorlását. A segédanyagok főként az alábbi területekre koncentrálnak:

- tanári kézikönyv a használathoz,
- feladatlapok, óratervek a szótárhasználat tanításához,
- diagnosztikai céllal használható kérdőívek,
- tanulói munkafüzetek a legfontosabb funkciók önálló feltárásához,
- beszámolók az oktatásban való használatról.

4. Gondolatok a szótárak és a szótárhasználat változásairól

A magyar vonatkozású szótárak bibliográfiájának második kiadása előszavában a következő örömteli megállapítást olvashatjuk a szótárak, szótárírás helyzetéről, szerepéről:

Az a tény, hogy míg az 1922-től számított mintegy 80 év során 756 tételt dolgozott fel a bibliográfia, az utóbbi 8 év alatt újabb 254 adattal, azaz több mint 30%-kal bővült a tételállomány, beszédes bizonyítéka annak, hogy a szótárak iránti igény s így a szótárírók és szerkesztők teljesítménye felfelé ívelő pályát mutat (Magay, 2011: 19).

A képet valamennyire árnyalja azonban a szótárhasználói szokások vizsgálatának tükrében Klosa (2014), aki nemcsak a nyomtatott szótárak jövőjét kérdőjelezi meg írásában, hanem a teljes szótárírás és –publikálás további gyökeres átalakulását vetíti elő.

Ha megnézzük – saját szakomtól vezérelve – a német-magyar, magyar-német általános, köznyelvi szótárak listáját a fent említett bibliográfiában, 10 elektronikus szótárt találunk (Magay 2011: 158-159), ezek legkorábbi képviselőjének megjelenése 1994-re datálható (PICDIC für Windows), a csoport utolsó tétele a bibliográfiában pedig 2004-es megjelenésű (Halász-Földes-Uzonyi: Magyar-német nagyszótár). A felsorolás kiegészül még a többnyelvű elektronikus szótárak listájával (Magay, 2011: 205), melyen további négy tétel szerepel, az utolsó szintén 2004-es keletkezési dátummal.

Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy mi történt a digitális szótárakkal 2004 és 2010 között, hiszen a bibliográfia frissített és bővített, 2010-es kiadását vettük alapul. Szembetűnő, hogy a felsorolt tételek adathordozója floppy disc vagy CD-ROM, melyek használata fokozatosan tűnik el szinte teljesen napjainkra, helyüket leginkább az interneten ingyenesen vagy térítés ellenében elérhető szótárak töltik be⁷. Annak, hogy az online-szótárak aktualitásuk és népszerűségük ellenére nem kerültek bele a magyar szótáriródmunka felsorakoztató bibliográfiába, bár erről a kötetben nem találunk említést, várhatóan a következő okai vannak:

- konkrét, kézzelfogható adathordozó hiánya (nem nyomon követhető),
- sokszor konkrét forrás (szerző és keletkezési adatok) hiánya,
- gyors változékonyság (szótári adatok, funkciók, elérhetőség stb. módosulása).

A komoly tipologizálási, besorolási nehézségek mellett a digitális szótáraknál gyakran nem vagy csak nagyon nehezen állapítható meg, hogy külön szótárakról, vagy egy-egy szótár más és más megjelenési formájáról beszélhetünk (v.ö. Gaál, 2015). Az online szótárakhoz kapcsolódó problémákról (keletkezés, forrás, szerkezeti és tartalmi kérdések) részletes elemzést olvashatunk Felvégi (2013) írásában. Itt többek között megfogalmazódik, hogy főként az ingyenesen hozzáférhető szótáraknál problémás a forrás és tartalom

alapvető adatainak megismerhetősége, továbbá több helyütt felmerül a plágium lehetősége is weben keringő közös szólisták formájában⁸. Fontos lenne tehát egy olyan kritériumrendszer létrehozása, mely alapján a kézzelfogható fizikális adathordozó nélkül megjelenő, online szótárak is megfelelően besorolhatóak és felvehetőek lennének a szótár-bibliográfiákba. Ilyen szempontok lehetnének többek között az alábbiak:

- a felhasznált forrás/források megjelenítése, azok megbízhatósága (szerző/szerzők, esetleges nyomtatott kiadványok, nyelvek, szócikk szám),
- az adatállomány keletkezésének éve, valamint az aktualizáláshoz, esetleges bővítéshez kapcsolódó információk (kiadói aktualizálások, bővítések folyamata, esetleges szerzői, lektorált/lektorálatlan aktualizálási, bővítési lehetőségek),
- az adatállomány közzétételét, gondozását végző, azért felelősséget vállaló személy/cég (kiadó) feltüntetése,
- a hozzáférés (fizetős vagy ingyenes) megadása.

Ez utóbbi minden bizonnyal összefügg az előző pontokkal: forrásokat feltüntető, bővítési és aktualizálási lehetőségeket kínáló, a kínált tartalmakért és a technikai háttérért felelősséget vállaló kiadói háttér várhatóan csak fizetős, vagy megfelelően támogatott szolgáltatásként nyújtható.

Az online elérhető magyar-német vonatkozású két vagy többnyelvű szótárak pontos számát, adatait a folyamatosan változó körülmények tekintetében nagyon nehéz felmérni, de az alapadatokkal esetlegesen katalogizálható ilyen típusú szótárak felvételével ugrásszerűen megnőne a listában foglalt digitális szótárak száma, és a kínálat ezen a téren folyamatosan nő. Már a jelen írás szerzőjének 2003-as disszertációjában hat online-szótár szerepel részletes elemzéssel, de az írás adatai alapján akár a bibliográfia CD-ROM-szótárak listájának bővítése is felmerülhet (Dringó-Horváth, 2003). A kínálat tehát a digitális szótárak terén mutatja a legnagyobb változást: a folyamatosan növekvő számú megjelenés mellett ezeket a termékeket a folyamatos átalakulás is jellemzi (pl. a technikai vívmányok követésével újabb adathordozókon való hozzáférés, vagy újabb funkciók, felhasználói lehetőségek megjelenése az észlelt felhasználói szokásokra építve).

Kérdés azonban, hogy milyen felhasználói preferenciákat tudunk megállapítani, mi alapján és hogyan válogatnak az egyre bővülő kínálatból a szótárhasználók? Mennyire befolyásolja a felhasználót az egyes helyzetekben a szótár megjelenési formája, ill. hogyan látja a felhasználó a szótárdidaktika szerepét, funkcióit?

5. Szótárhasználói ismeretek és szótárhasználat a felhasználók szemével – egy felmérés eredményei

5.1. A felmérés célkitűzései: kutatási kérdések és hipotézisek

A fentiek értelmében a lexikográfiai kutatások szempontjából egyre nagyobb jelentőséggel bír a megváltozott szótárhasználati szokások vizsgálata. A terület jelentőségét és az utóbbi időszak ilyen irányú, digitális szótárakhoz kapcsolódó vizsgálatait Gaál (2016a), míg a nyomtatott szótárhasználatához kapcsolódó empirikus kutatásokat Reder (2016) foglalja össze. A továbbiakban részletesen ismertetett kutatás épít korábbi, szótárhasználatot elemző felmérésekre (Klosa, 2014; Márkus–Szöllősy, 2006; Reder, 2016). A felmérés párhuzamosan folyt egy másik, kizárólag online szótárakat vizsgáló magyarországi felméréssel (Gaál, 2016a; Gaál, 2016b), így annak mérőeszközét nem, de az időközben megjelentetett eredményeket már figyelembe vehettem az adatok reflektálásakor.

A Károli Gáspár Egyetemen német nyelv és kultúra tanára szakos hallgatók körében végzett kérdőíves kutatás három alkalommal (2016/17 őszi és tavaszi, valamint 2017/18 őszi félévek) mérte fel a hallgatók szótárhasználati szokásait és ismereteit. A felmérés az alábbi négy kérdésre kereste a választ, melyekhez kapcsolódóan a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

Milyen célkitűzéssel használnak leginkább szótárt a nyelvtanár szakos hallgatók?

- H1: Vannak olyan szótári funkciók, melyeket a felhasználók nem, vagy alig használnak, ill. jellemzően inkább valamelyik szótártípushoz kötik (pl. kiejtést a digitális szótárakhoz).

Milyen szótártípusokat/fordítási segédeszközöket használnak a fenti célkitűzéseknél leginkább?

- H2: Főként elektronikus adathordozókat konzultálnak a mai nyelvtanulók (leginkább a fiatalabb, 35 év alatti korosztály), a szótárak mellett azonban számítani lehet a kereső- és fordítóprogramok halmozott megjelenésére.
- H3: Online megjelenésű szótárak használatánál főként az ingyenes szolgáltatásokat veszik igénybe a hallgatók, a fizetési hajlandóság ezen a téren nagyon alacsony.
- H4: A megkérdezettek nincsenek tudatában az ingyenes és a fizetős online szótárak közötti jelentős különbségekkel, és ez negatívan hat a fizetési hajlandóságra.

Mit tartanak fontosnak az eredményes szótárhasználatához?

- H5: Főként a kereséshez kapcsolódó ismereteket, technikákat tartják fontosnak, a szótár szerkezetével, rendezési elvével kapcsolatos ismereteket kevésbé.
- H6: Bizonyos szempontok más-más súlyúak nyomtatott, ill. digitális szótárak használatakor (pl. a keresési technikák ismeretét, valamint a

szelektálás szükségességét inkább a digitális szótárakhoz fogják kapcsolni).

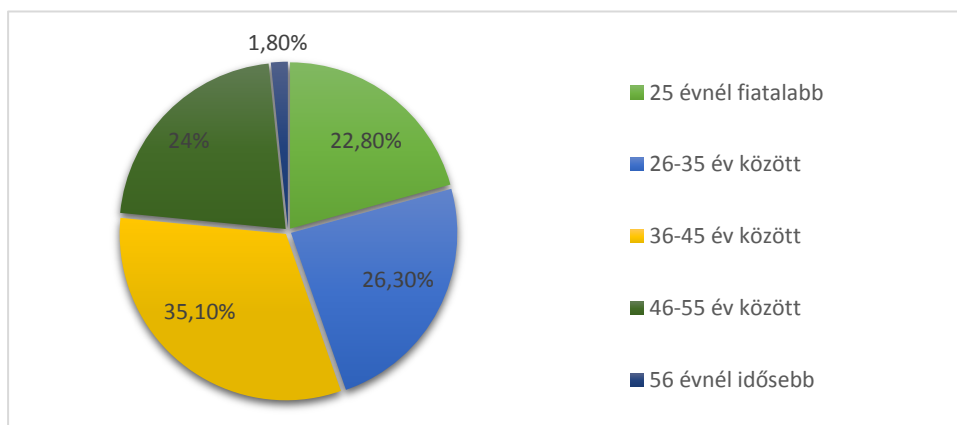
Hogyan sajátították el a szótárhasználatot?

- H7: Vélhetően a szótárhasználat komplexitásának alábecsülése révén sem a társadalom (iskolák) sem az egyén nem fordít különösebb figyelmet ezen készségek kialakítására, elsajátításuk többségében szisztematikus tanulási folyamat nélkül, jellemzően önállóan, autodidakta módon, esetleg családi segítséggel történik.

A kérdőív a demográfiai adatokat felmérő kérdéseket leszámítva kilenc zárt (egyszeri, ill. többszöri feleletválasztás), és öt félig nyitott kérdést (egyéb válasz megadása) tartalmazott. A kérdőív eredményeit az SPSS statisztikai programmal elemeztem.

5.2. A felmérésben résztvevők

A szótárhasználói ismeretek felmérésekor gyakorlott nyelvtanulók válaszaira építhettünk: a válaszadásra jogosultak körét a 2013-2017 között a képzésbe lépő osztatlan szakos hallgatók, valamint a 2016/17 és 2017/18 ősze közötti időszakban a képzésben lévő kifutó, osztott, ill. kiegészítő (másoddiplomás, rövid ciklusú) képzések német szakos hallgatói képezték. A válaszadásra jogosult 87 levelezős, egyszakos hallgatóból 36-an, a 41 nappali tanrendű osztatlan hallgatóból 19-en és a 26 osztott képzésben résztvevő hallgatóból 25-en (összesen 80 fő) töltötte ki a kérdőívet. A résztvevő kétszakos hallgatók a német szak mellett angol (21 fő), magyar (6 fő), magyar mint idegen nyelv (7 fő), történelem (8 fő) és hittan (2 fő) szakkpárral rendelkeztek. A beérkezett 80 válasz mindegyike értékelhető, így a kérdőív kitöltésének aránya a válaszadásra jogosultak körében 51,94%-os volt. A válaszadók között 69 nő és 11 férfi volt, életkor szerinti megoszlásukat a mellékelt ábra mutatja (1. ábra).

1. ábra: A felmérésben résztvevő hallgatók kor szerinti megoszlása

5.3. A szótárhasználat

A kérdőív a nyelvtanulás során tipikus szótárhasználói helyzetekre kérdez rá, és arra keresi a választ, mely eszközhöz nyúl leginkább az idegen nyelvet tanuló, ha:

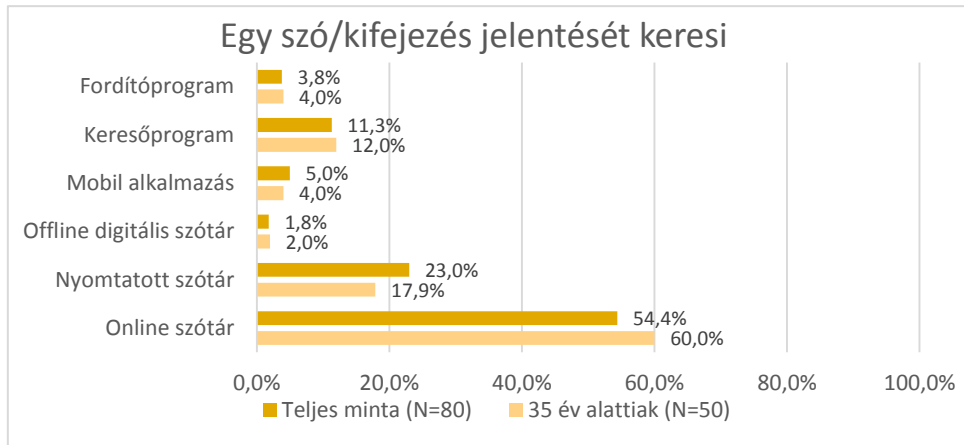
- szeretné megtudni egy szó/kifejezés jelentését
- szeretné megtudni egy szó/kifejezés helyes írásmódját
- szeretné megtudni egy szó/kifejezés helyes kiejtését
- szeretne bizonyos nyelvtani információkat (pl. a szó neme, szófaja stb.) megtudni
- egy anyanyelvű szó/kifejezés lefordítása idegen nyelvre
- egy idegen nyelvű szó/kifejezés lefordítása az anyanyelvemre
- azonos vagy ellentétes jelentésű szavak keresése

A válaszadás során a kitöltőnek lehetősége volt jelölni, ha az adott szituációban rá nem jellemző a segédeszköz használata, amennyiben azonban igénybe vesz valamilyen segédeszközt, az alábbiak közül választhatott:

- nyomtatott szótárt használok
- offline digitális szótárt használok (CD-ROM / DVD)
- mobil-alkalmazás-szótárt használok a telefonomon
- online digitális szótárt használok (bármilyen eszközről)
- kereső-programot használok (pl. Google, bármilyen eszközről)
- online fordító-programot használok (bármilyen eszközről)

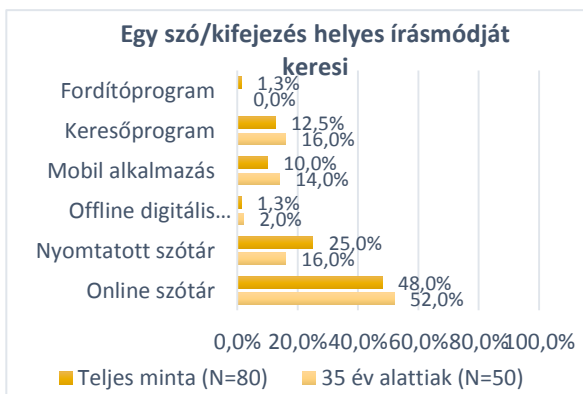
Szükségesnek éreztem a digitális szótárhasználat felmérésénél az offline hozzáférést biztosító (CD-ROM, DVD), valamint az online elérhető szótárakat külön vizsgálni, hiszen ezek akár szerkezetileg, akár funkcionálisan sok jellemvonásban eltérhetnek egymástól (részletesen erről lásd Gaál, 2015). Ugyan így külön kategóriába soroltam a mobil alkalmazásként, részben, vagy teljes egészében letölthető (sokszor tehát offline felhasználásúnak tekinthető), okos telefonon használható szótárakat. A felsorolt online szolgáltatások (szótár, kereső-, ill. fordító-program) elérésénél pedig nyomatékosítottam, hogy az bármilyen eszközről történhet, a hangsúly nem az elérés módján, hanem a szolgáltatásválasztáson van.

A felmérés eredményeit először a felvázolt szótárhasználói helyzetenként elemzem (a választott eszközökre koncentrálva, tehát a „nem jellemző rám az eszközhasználat” válaszok megjelenítése nélkül). A teljes minta (N=80) elemzésén túl a 35 év alattiak (N=50) körében mért eredményeket szintén bemutatom, hiszen a fiatalabb korosztály szótárhasználói szokásai tendenciákat mutathatnak a jövőre vonatkozóan. Amennyiben a válaszadók **egy szó/kifejezés jelentését** szeretnék megtudni (2. ábra), túlnyomó részben (54,4%, ill. 35 év alatt 60%) online szótárt használnak, de azért a nyomtatott szótár használata sem jelentéktelen (23%, ill. 17,9%). Jellemző még valamennyire a keresőprogramok használata (11,3%, ill. 12%), de minden egyéb eszköz elhanyagolható, hiszen csupán 5%-os vagy az alatti mértékben van jelen.

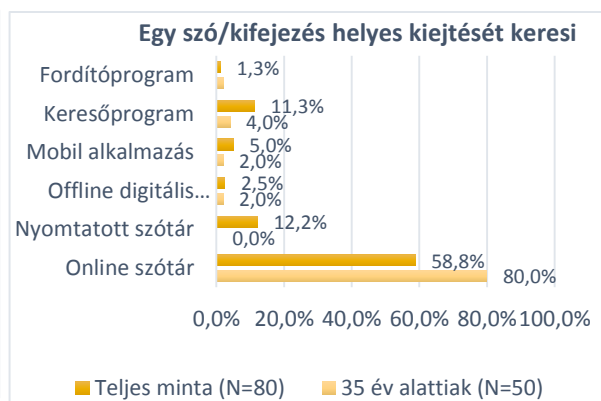

2. ábra: Segédeszköz használata jelentéskeresés során

Egy szó/kifejezés helyes írásmódját (3. ábra), valamint helyes kiejtését (4. ábra) keresve szintén az online szótárakhoz nyúlnak leginkább a megkérdezett felhasználók (írásmódnál 48%, ill. 35 év alatt 52%; kiejtésnél 58,8%, ill. 80%).

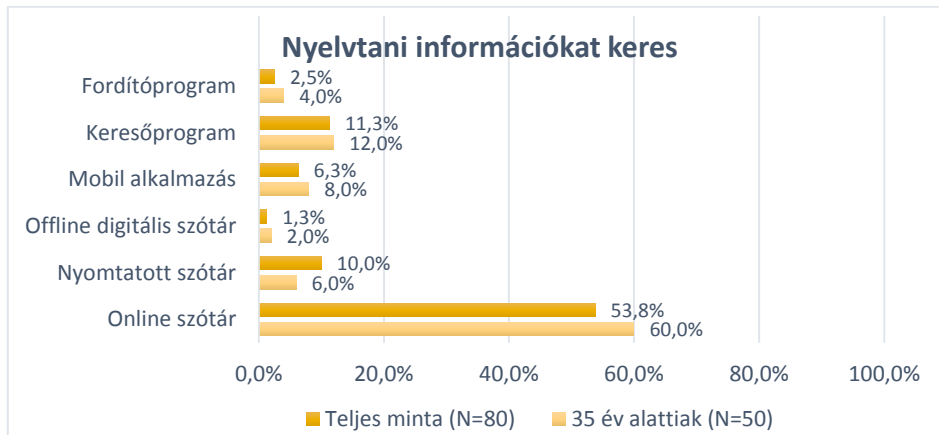
3. ábra: Segédeszköz használata az írásmód keresésénél

4. ábra: Segédeszköz használata a kiejtés keresésénél

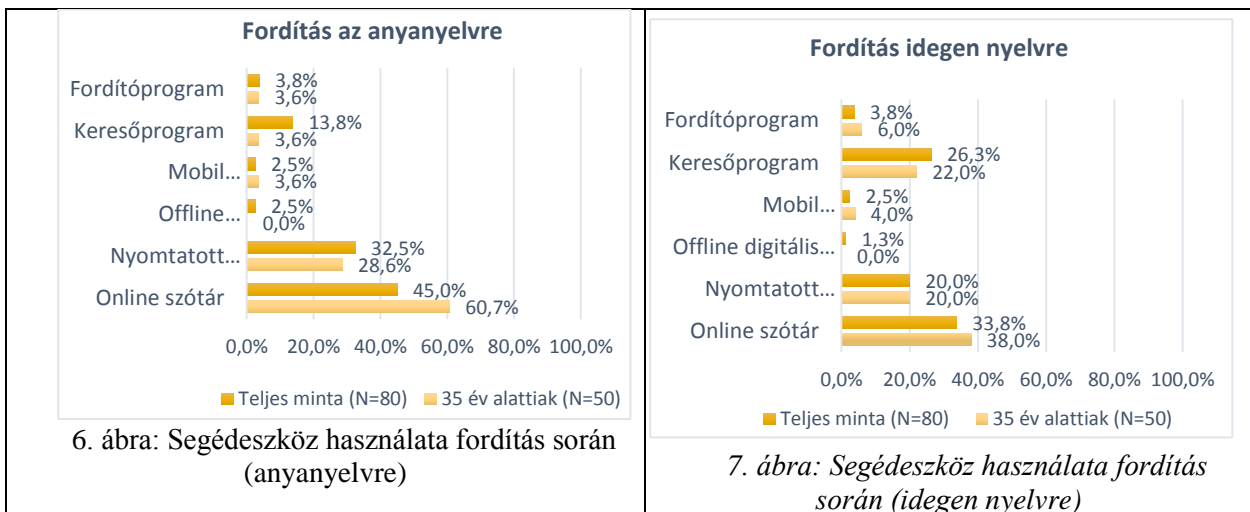
Érdeemes még megjegyezni a nyomtatott szótárak (írásmódnál 25%, ill. 35 év alatt 16%; kiejtésnél 12%, ill. 0%), valamint a keresőprogramok (írásmódnál 12,5%, ill. 35 év alatt 16%; kiejtésnél 11,3%, ill. 4%) használatát, de az írásmód keresésénél a mobil alkalmazás is előretörően van (10%, ill. 35 év alatt 14%). Különösen érdekes adat, hogy a 35 év alatti felhasználók körében a kiejtéshez kapcsolódó keresésnél senki nem jelezte a nyomtatott szótár használatát.

A **nyelvtani információk** (pl. szó neme, szófaja, 5. ábra) kikereséséhez kapcsolódó eredményeket vizsgálva hasonló adatokat találunk: kiugró az online szótárhasználat (53,8%, ill. 35 év alatt 60%), hangsúlyos továbbá a keresőprogramok használata (11,3%, valamint 12% a fiatalabbak körében), a nyomtatott szótárak használata pedig a harmadik helyre esik vissza.

5. ábra: Segédeszköz használata nyelvtani információ keresésénél

A fordításokhoz kapcsolódóan (6. és 7. ábra) szintén jellemzően online szótárakat használnak a megkérdezettek (45%, ill. 35 év alatt 60,7% az anyanyelvre, valamint 33,8%, ill. 38% az idegen nyelvre történő fordításnál). Ezt követően azonban az anyanyelvre fordításnál a nyomtatott szótárak (32,5%, ill. 28,6%), míg a másik esetben a keresőprogramok használata fordul elő nagyobb számban (26,3% a teljes mintában, ill. 22% a fiatalabb korosztály tekintetében).

6. ábra: Segédeszköz használata fordítás során (anyanyelvre)

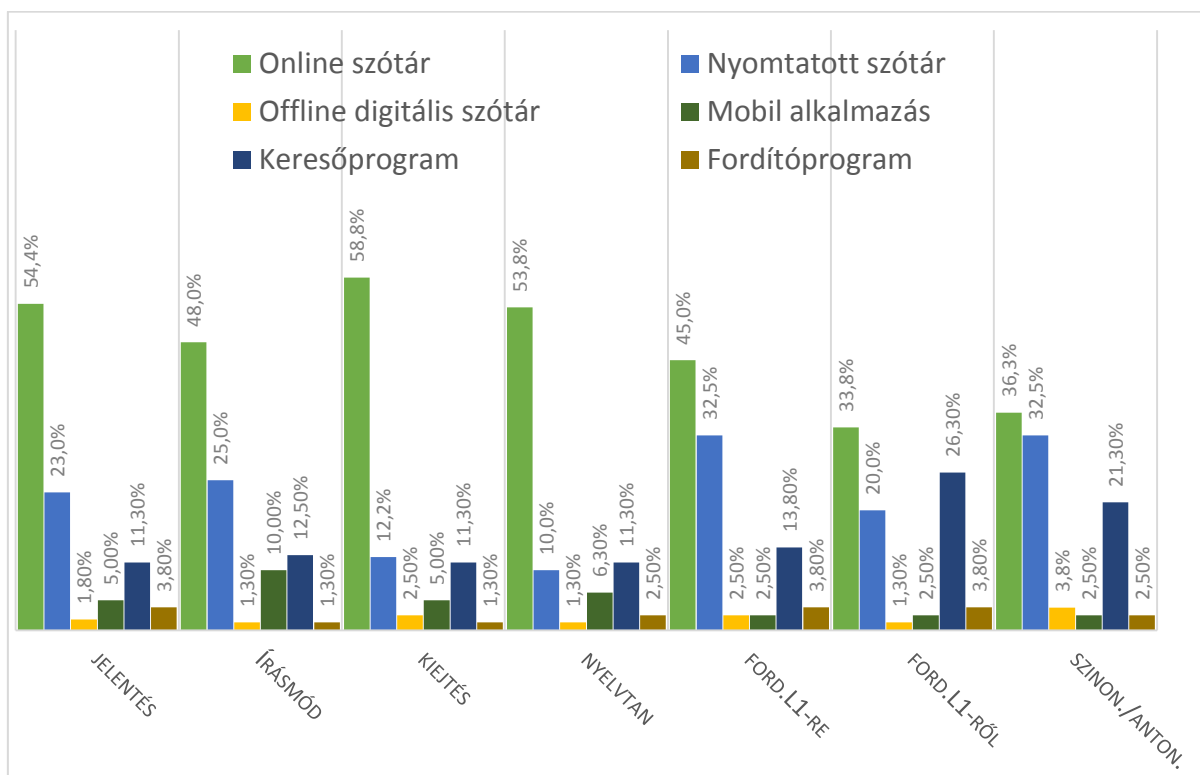
7. ábra: Segédeszköz használata fordítás során (idegen nyelvre)

Az azonos vagy ellentétes jelentésű szavak keresése során érdekes, hogy az online szótárak vezető szerepén túl (36,25%, 35 év alatt 38%) a nyomtatott szótárak mellett (32,5%, ill. 26%) szintén igen magas arányú a keresőprogramok használata (21,3%, ill. 26% a 35 év alatti korosztálynál).

Összefoglalásul elmondható, hogy a legkevésbé jellemző a szótárhasználói célkitűzésekre a nyelvtani információk keresése, hiszen a teljes mintában 15%, „Nem jellemző”-ként jelöli meg. Hasonlóan vélekednek a felhasználók a szavak helyes kiejtésének keresése felől, mely tevékenységet mindkét mintában hasonló mértékben (8,8% és 10%) jelölték meg így. Az első hipotézisünk ezáltal igazolódni látszik, hiszen vannak kevésbé és jobban preferált keresési

célkitűzések, és több helyen találunk arra is utalást, hogy bizonyos keresési célkitűzéseknél egy-egy eszköz előtérbe kerül. Példa erre, hogy egy szó helyes kiejtését a teljes minta 58,8%-a, a 35 év alatti korosztálynál pedig 80% online szótárral keresi, vagy az idegen nyelvre történő fordításnál a keresőprogramok kiemelkedő arányú használata.

A **második hipotézis** szintén igazolható, hiszen a digitális keresési lehetőségeket összeadva ezek mind a hét keresési célkitűzésnél jócskán vezetnek a nyomtatott szótárakkal szemben. A 35 év alatti korosztály vizsgálatánál megállapíthatjuk, hogy az elektronikus eszközök használata a fiatalabb korosztálynál egyértelmű növekedést mutat. Az egyes eszközöket külön-külön tekintve az online szótárak használata a leginkább jellemző a mai szótárhasználóra: ez az eszköz a hét vizsgált terület mindegyikénél az élen végzett, mégpedig többnyire jelentős előnnyel a többi eszközhöz viszonyítva. A hipotézisben megfogalmazott további, markánsan megjelenő eszközök közül csak a keresőprogram használata igazolódott be, mely többnyire önállóan vagy megosztva a második-harmadik helyen áll a felhasználások sorában, használata különösen kiemelkedő fordításoknál, valamint szinonima/antoníma keresésénél. Az eredmények összefoglalását a teljes mintát tekintve az alábbi ábra mutatja be (8. ábra):

8. ábra: Segédeszköz használata az egyes keresési helyzetekben - áttekintő ábra, N=80

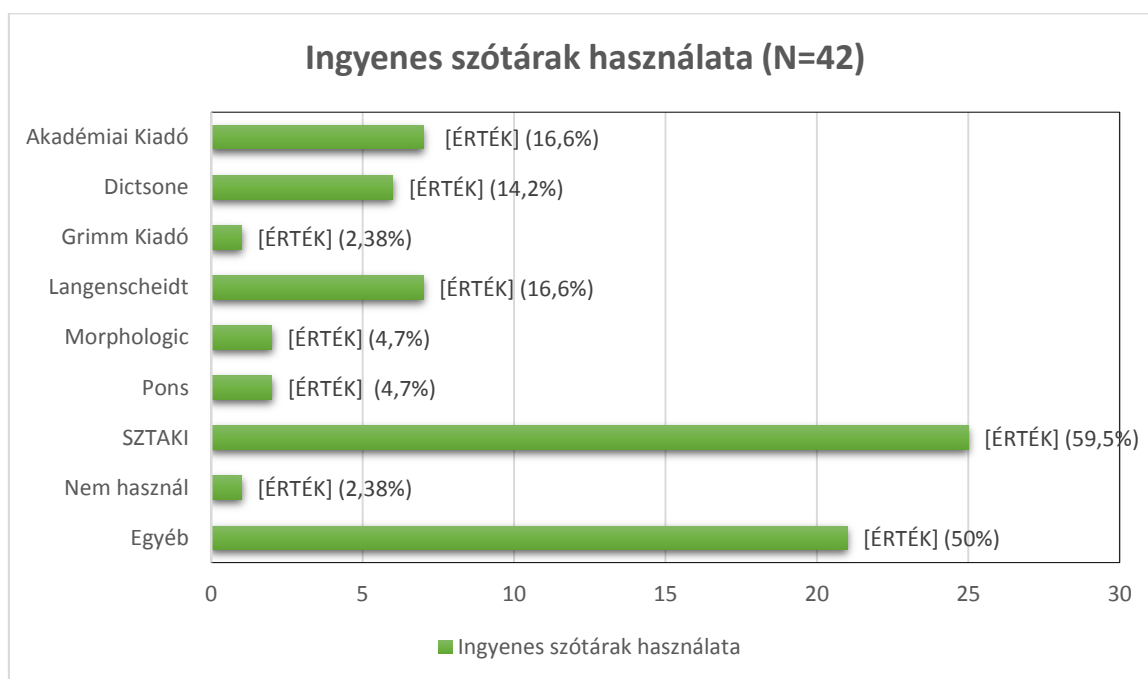
Az offline szótárak elenyésző használatai aránya (1,3%-3,8%) arra utal, hogy ezen adathordozók felhasználói szempontból valóban eltűnni látszanak. A felmérésben résztvevő 80 személy közül az adatok alapján hárman rendelkeznek

valamilyen offline digitális szótárral (CD-ROM, DVD), de ők sem ezt a szótárat választják minden keresési helyzetben. Hasonlóan rendre nagyon alacsony értéket kapott a fordítóprogramok felhasználása (1,3%-3,8%), de a mobil alkalmazások használata már nem elhanyagolható (2,5-10% közötti megjelenés).

Az életkor és az eszközválasztás összefüggéseit a szótárhasználat bizonyos helyzeteinél Chi-négyzet próbával számoltam és három esettől eltekintve (helyes írásmód keresése, idegen nyelvre fordítás, valamint szinonima/antoníma keresése) a 35 év alatti korosztály online szótárhasználatát minden keresési helyzetben szignifikánsnak mondható (p értéke 0,01 és 0,03 között van).

A fizetési hajlandóságra vonatkozó kérdések az első mérések eredményeinek bemutatását követő szakmai beszélgetés nyomán kerültek a kérdőívbe, így az ezekre érkezett válaszok valamivel alacsonyabbak az eddigiéknél: $N = 42$. A kérdések a német-magyar nyelvpárral rendelkező, online elérhető ingyenes, ill. fizetős szolgáltatások használatát, valamint a fizetési hajlandóságot kívánták felmérni a német szakos hallgatók körében. A hallgatók a szótárkiadásban élen járó hazai és külföldi kiadók szolgáltatásaiból választhattak, melyek többnyire mindkét típusú szolgáltatással rendelkeznek, kiegészítve a listát további, a hallgatók körében használt ingyenes szolgáltatásokkal. Az ingyenes és fizetős szolgáltatások felmérésénél is mód volt további, saját válaszok feltüntetésére.

A válaszadás során beigazolódott azon feltevésünk, miszerint a megkérdezettek túlnyomó részben az ingyenes szolgáltatásokat részesítik előnyben (**harmadik hipotézis**), hiszen mindössze 2 fő (4,7%) jelölt meg fizetős szótár-szolgáltatást (mindketten az Akadémiai Kiadó szolgáltatását), míg a maradék 95,3% nem használ ilyen típusú szolgáltatást. Az ingyenes szolgáltatások használatának megoszlását a következő ábrán láthatjuk (9. ábra):

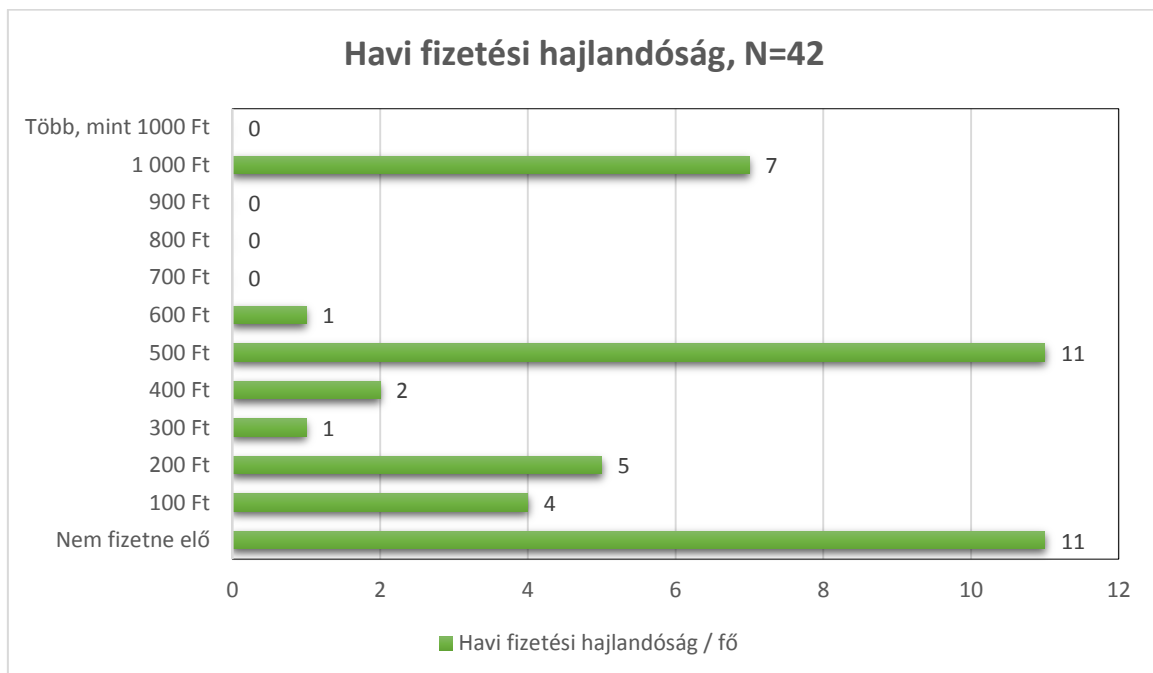
9. ábra: Ingyenes szótárak használati eloszlása (német-magyar nyelvpár)

Az egyéb opció választása során megadott további ingyenes szótár-szolgáltatások az alábbiak (5. táblázat):

5. táblázat: További megadott, ingyenesen elérhető szótárak

<i>Szavazat</i>	<i>Szótár neve</i>	<i>URL</i>
11 fő	Magyar-Német Online Szótár	http://szotar.magyarnemet.hu/ ; http://www.magyarnemet.hu/
6 fő	Topszótár	http://topszotar.hu
4 fő	Magyar-Német szótár	http://magyar-nemet-szotar.hu/ ; http://nemet-magyar-szotar.hu/duden.html
1 fő	Glosbe, többnyelvű online szótár	https://glosbe.com/

A fizetési hajlandóságot tovább firtatva rákérdeztünk, havonta milyen összeget fizetnének ki a hallgatók jó szívvvel fizetős szótárhasználatra. A válaszok alapján igen alacsony a fizetési hajlandóság, hiszen 26,9%-uk egyáltalán nem fizetne elő ilyen szolgáltatásra, 1000 Ft feletti összeget pedig senki sem szánna erre a célra. Többségük a 100-500 Ft közötti összeget tartaná elképzelhetőnek, a válaszok pontos megoszlása az alábbi ábrán látható (10. ábra):

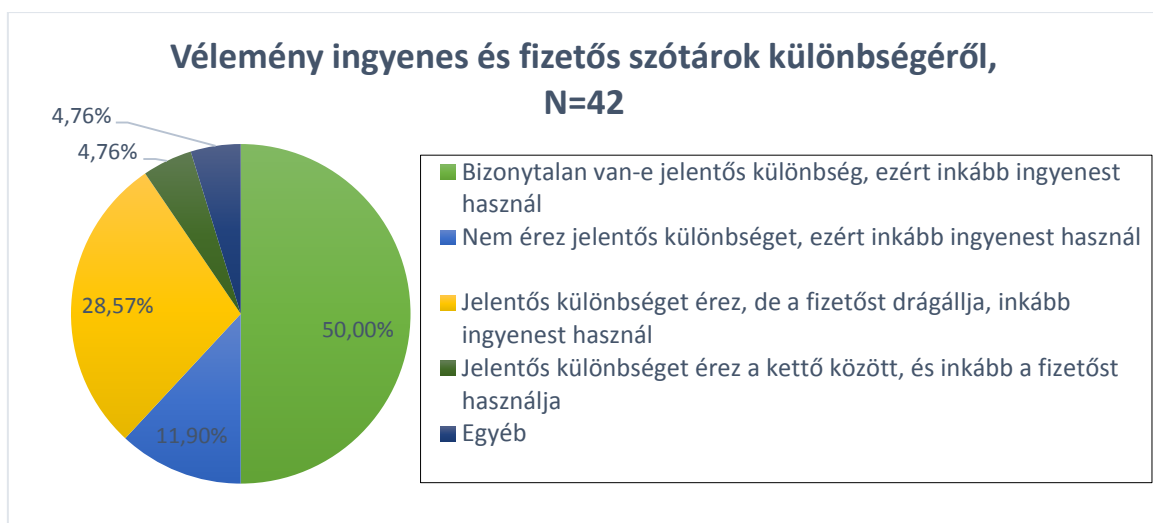

10. ábra: Fizetési hajlandóság a megkérdezett nyelvszakos hallgatók körében

A fizetési hajlandóság és az életkor, ill. a válaszadók neme között nem található szignifikáns összefüggés.

A témához kapcsolódóan rákérdeztem arra az érdekes szempontra, hogy mennyire érznek jelentős különbséget a felhasználók a fizetős, ill. az ingyenes szolgáltatások között, valamint, hogy milyen mértékben befolyásolja ez a

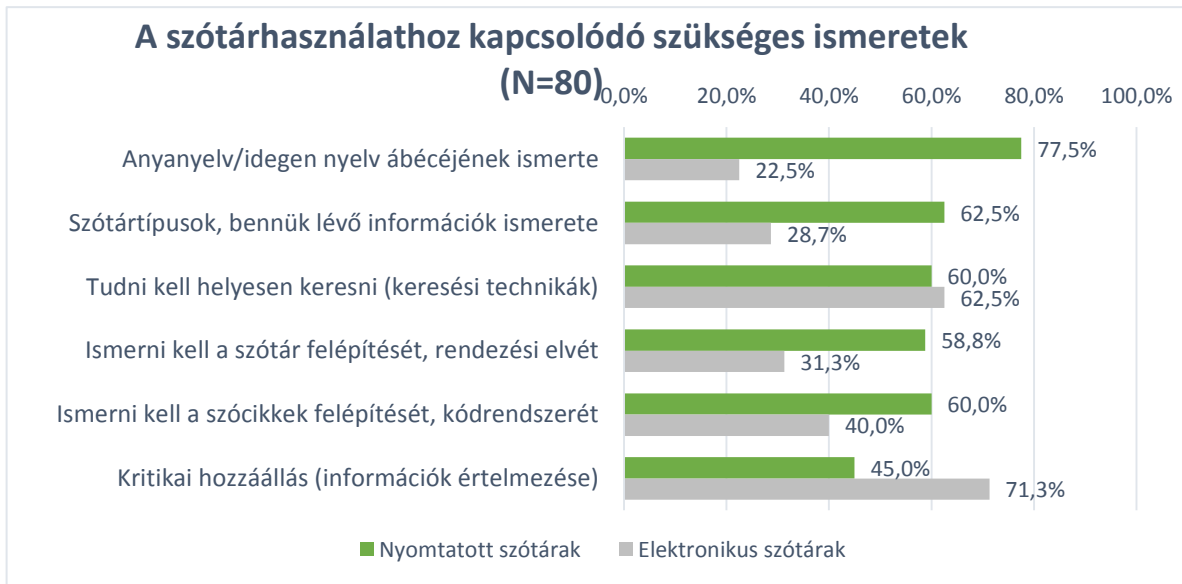
döntésüket (11. ábra). Az adatok alapján elmondhatjuk, hogy még a szótárhasználatban járatosabb felhasználók (a nyelvtanári pályára készülők, ill. már a pályán lévő, kiegészítő képzésben lévő hallgatók nélkülözhetetlen munkaeszköze a szótár) sincsenek tisztában az ingyenes és a fizetős online szótárak közötti különbségekkel, hiszen a válaszadók fele (pontosan 50%) nem tudta megítélni ezek jelentőségét. Az egyéb opciót választókat leszámítva majd 12%-uk nem érez jelentős különbséget a kettő között, 28,5%-uk pedig érez ugyan, mégsem használ fizetős szolgáltatást, mert túlzott anyagi megterhelésnek érzi. Elenyésző azok száma, akik a jelentős különbséget érezvén inkább a fizetős szolgáltatások mellett döntenek (mindössze 2 fő, 4,76%), így a **negyedik hipotézis** is igazolódni látszik.

11. ábra: A szótárszolgáltatások különbségeinek észlelése

5.4. A szótárhasználathoz kapcsolódó szükséges ismeretek, ill. elsajátításuk

A szótárdidaktika feladatait, funkcióit felsorakoztató listából kiindulva kérdeztünk rá a résztvevőknél, hogy mely ismeretekre és készségekre van szükség véleményük szerint az eredményes szótárhasználathoz nyomtatott, ill. digitális szótárak esetén. A kapott eredményeket az alábbi ábra szemlélteti (12. ábra):

12. ábra: A nyomtatott, ill. digitális szótárhasználathoz szükséges ismeretek

A nyomtatott szótárakhoz kapcsolódóan a válaszadók az anyanyelv és az idegen nyelv ábécéjének ismeretét érezték a legfontosabbnak (77,5%), legkevésbé pedig a kritikai hozzáállás szükségessége a talált információk értelmezéséhez (45%) tűnt mérvadónak. A további négy ismeretkört nagyjából egyenlő arányban (58,8-62,5% között) tartották fontosnak a hatékony szótárhasználathoz.

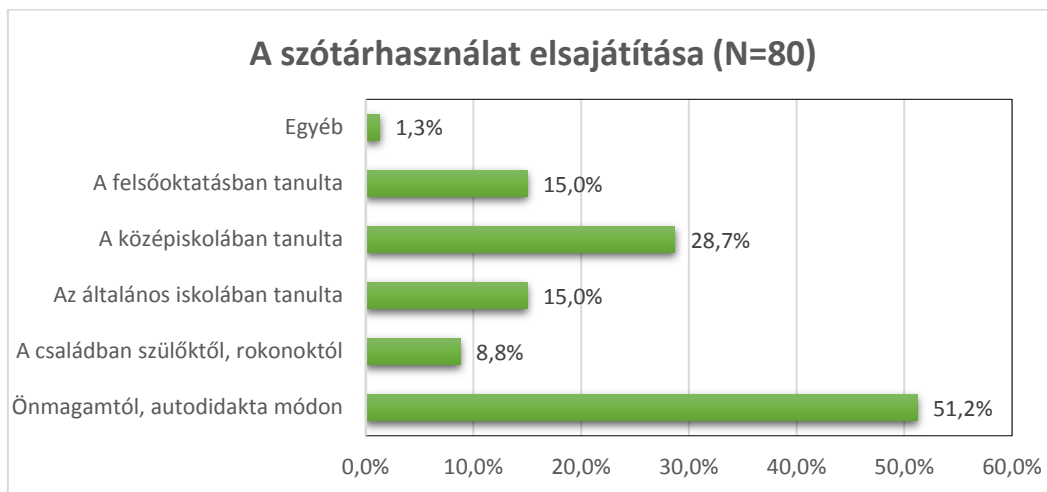
A digitális szótárakról alkotott véleményeknél a válaszok jóval nagyobb szórást mutatnak, és részben az előzőekkel gyökeresen ellentétes eredményeket kapunk. Kitűnik, hogy a felhasználók az eredményes használat zálogát leginkább két kompetenciában látják: megfelelő keresési technikák alkalmazása (62,5%), valamint kritikai hozzáállás az információk megfelelő értelmezéséhez, szelektálásához (71,3%). Érdekes tehát, hogy a digitális szótáraknál leginkább relevánsnak tűnő kompetencia a nyomtatott szótárak esetében a legutolsó helyet foglalta el, a felhasználók tehát tudatában vannak annak, hogy a digitális hozzáférés sokszor a minőség és a megbízhatóság rovására megy – jóllehet az előző pont alapján a megbízhatatlanságot mégsem kötik egyértelműen az ingyenes szolgáltatásokhoz. Hasonlóan fordított arányokat látunk az anyanyelv és az idegen nyelv ábécéjének ismeretéhez kapcsolódóan: ez a nyomtatott szótáraknál első helyen szereplő szempont a digitális világban az utolsó helyre csúszik (22,5%). Sajnálatos azonban, hogy a digitális szótár felépítésének, rendezési elvének ismeretét szintén kevésbé tartják fontosnak a felhasználók, ennek jelentősége a nyomtatott szótáraknál kapott 58,8%-ról 31,3%-ra esik vissza. Ehhez hozzájárulhat a szótári szerkezet „lebutítása”, egyszerűsödése bizonyos online szolgáltatók (v.ö. Reder, 2016), ill. digitális eszközök (pl. SMS-szótár) esetében, de a háttérben meghúzódhat az a felismerés is, miszerint a mai kor felhasználói a minél egyszerűbb, gyorsan átlátható, lehetőleg kevés

választási lehetőséget kínáló felületeket keresik, akár a gyakran helytelen/nem megfelelő találatok ellenére is (Prószéky, 2011).

Az **ötödik hipotézis** a válaszok ismeretében csak részben látszik beigazolódni: a keresési technikák ismerete mindkét szótártípusnál szinte egyenlő arányban, (60% ill. 62,5%) jelentős fontosságú, viszont a szótár felépítésének és rendezési elvének ismerete csak a digitális szótárak terén számít elhanyagolható szempontnak (31,3%), a nyomtatott szótáraknál ezt a területet hangsúlyosnak érzik a felhasználók (58,8%).

A **hatodik hipotézis** azonban teljes mértékben beigazolódott: a válaszadók a keresési technikák jelentőségét kivéve valóban másként ítélték meg az egyes területek relevanciáját nyomtatott, ill. elektronikus szótárakhoz kapcsolódóan, és a hipotézisben példaképp megfogalmazott kompetenciák valóban a legfontosabb szempontoknak számítanak a digitális szótárak és segédeszközök használatakor.

A felmérés utolsó pontja a szótárhasználat elsajátítására vonatkozott (13. ábra). A válaszok alapján a megkérdezettek túlnyomó többsége, mintegy 51,2%-a önállóan, autodidakta módon sajátította el a szótárhasználatot, 8,8%-nak pedig segítségére volt a családi, rokonok háttér. E kettő együttvéve (60%) nem sokban marad el az oktatási rendszeren belüli elsajátítástól (58,7%). Az oktatáshoz köthető elsajátításnál a résztvevők leginkább a középiskolai tanulmányaikat jelölték meg (28,7%), a felsőoktatás és az általános iskola hozzájárulásának megítélése pedig azonos arányú volt (mindkettő 15%).

13. ábra: A szótárhasználat elsajátításának megoszlása

Hasonlóan alacsony a szótárhasználat intézményesített oktatásának aránya más felmérésekben is, pl. egy középiskolai angol nyelvtanulókat vizsgáló felmérésben csupán a megkérdezettek 17 százaléka számol be alaposabb, 39 százaléka pedig futólagos oktatásról (Szöllősy, 2004: 44).

A szótárhasználat elsajátításának módjai, valamint a válaszadók életkora, ill. neme között nem mutatható ki szignifikáns összefüggés.

A **hetedik hipotézis**, mely a szótárhasználati kompetenciák jellemzően autodidakta módon történő elsajátítását vélelmezte, nem nyert konkrét bizonyítást, de figyelembe véve, hogy a minta komoly nyelvtanulási múlttal rendelkező (nyelvtanári pályájuk küszöbén álló, vagy már nyelvtanárként dolgozó, és egy magasabb végzettség reményében képzést végző) hallgatókból állt, a mértnél jóval nagyobb arányú eltérést várnánk a szisztematikus, iskolai keretek közötti, valamint az egyéni, önálló elsajátítás értékénél. Az értékek közelsége véleményem szerint utal a hipotézisben megfogalmazott félelmek jogosságára.

5.5. A felmérés eredményeinek összefoglalása, összevetése más kutatásokkal

Az alábbiakban a vizsgálat legfőbb eredményeit emelem ki még egyszer és vetem össze három másik, hasonló témájú kutatással (6. táblázat):

6. táblázat: Szótárhasználatra irányuló empirikus kutatások összevetése

<i>Felmérés</i>	<i>Időpont</i>	<i>Résztevők</i>	<i>Forrás</i>	<i>Eszköz</i>
<i>Institut für deutsche Sprache (IDS-kutatás)</i>	2010	Nyelvészek, fordítók, idegennyelv-tanárok, főiskolai /egyetemi hallgatók ⁹ , N=669	Klosa 2014, Gaál 2016a, b	Kérdőíves felmérés
<i>Szótárhasználat kollokációk keresésénél (PTE-kutatás)</i>	2015	Némethanár szakos hallgatók (PTE) N=20	Reder 2016	Megfigyelés, hangos gondolkodás protokoll
<i>Online-szótárhasználat Magyarországon (OHM-kutatás)</i>	2016	Fordítók, idegennyelv-tanárok, főiskolai /egyetemi hallgatók ¹⁰ N=294	Gaál 2016a, b	Kérdőíves felmérés
<i>Német szakos hallgatók szótárhasználat (KRE-kutatás)</i>	2016-2017	Némethanár szakos hallgatók (KRE) N= 80 (/42)	Jelen tanulmány	Kérdőíves felmérés

A jelen felmérés egyértelműen a digitális szótárak, köztük kiemelkedően az **online elérésű szótárak használatának terjedéséről** tesz tanúbizonyságot, különösen a produktív célú szótárhasználat során. Hasonlóképpen az újabb szótártípusok előretöréséről számolnak be más kutatások is:

- Az OHM-kutatás (Gaál, 2016a; Gaál, 2016b) során a 290 megkérdezett közül 10% alatt van a főleg vagy csak és kizárólag hagyományos szótárt használók aránya, a fiatalabb, 45 év alatti korosztály pedig 50%-ot meghaladó arányban használ főleg vagy kizárólag online szótárt.
- Hasonló adatokat találunk az IDS-kutatás felmérésében résztvevőknél (Gaál, 2016a; Gaál, 2016b; Kolsa, 2014): a válaszadók közel fele arról számolt be, hogy kizárólag elektronikus szótárakat használ, míg további

40% elektronikus és nyomtatott szótár használatát egyaránt megjelöli, az online szótárhasználatra leginkább jellemző tevékenységek pedig a fordítás (71%) és az írás (47,1%).

- A PTE-n a kollokációkhoz kapcsolódó szótárhasználatot vizsgáló kutatás során (Reder, 2016) a jelöltek az első vizsgálatnál nem tartották kielégítőnek a nyomtatott szótárakból alkotott választékot, nyomtatékosan kifejezésre juttatták igényüket a számukra megszokottabb, bizonyos keresési helyzetekben hasznosabbnak, hatékonyabbnak bizonyuló digitális szótárak iránti igényüket. Így került sor egy újabb felmérésre, melyhez a résztvevők megválaszthatták a felhasználni kívánt nyomtatott és elektronikus segédeszközöket. Ennél a felmérésnél egyértelműen nagyobb arányban használtak a résztvevők digitális, főként online elérésű szótárakat, mint nyomtatott eszközöket.

Az online szótárak elérésére egyre jellemzőbb a mobil eszközök használata, az OHM-kutatás adatai alapján a felhasznált szótárfuttatási platformok között 60%-ot meghaladó szinten van jelen a mobiltelefon és az okostelefon, míg a táblagépet a válaszadók 23,1%-a használja ilyen célra (Gaál, 2016a).

Az online szolgáltatások terén más kutatások alapján is **főként az ingyenes alkalmazások** használata jellemzi a mai felhasználót, valamint bizonyos keresési igényeknél **további eszközök bevonása** (pl. kereső- és fordító alkalmazások) jellemző:

- A jelen kutatás adatainál valamivel kedvezőbb képet mutat e tekintetben az IDS-kutatás (Gaál, 2016a; Gaál, 2016b), jóllehet a fizetési hajlandóság itt sem túl magas: mintegy 80%-os azok aránya, akik egyáltalán nem hajlandók fizetni az online szótárhasználatért.
- A németországi kutatásra épülő magyarországi OHM-kutatásban (Gaál, 2016a; Gaál, 2016b) ennél valamivel magasabb fizetési hajlandóságot mértek, itt mintegy 10%-kal többen hajlandóak bizonyos feltételek mellett a fizetős szolgáltatást választani. A számarányok enyhe javulása azonban mindkét kutatásnál eredhet a kérdésfeltevés módjából is: Míg a jelen felmérés a konkrét használatra kérdez rá (Mely fizetős online szótárakat használja rendszeresen?), addig a másik két felmérés az általános hozzáállást vizsgálja (Elfogadhatónak tartja –e és mely feltételekkel –pl. reklámok letiltása–, hogy fizessen online szótárak használatáért?).
- A PTE-kutatásban is jellemző volt az online, ingyenes elérésű egynyelvű (*Pons digital DaF*, ill. *Duden digital*) vagy német-magyar nyelvpárt tartalmazó szótárakat használata, ezen felül előszeretettel alkalmazták még a résztvevők a *Google* keresőgépet is a munka során. A felmérés rámutat az összetettebb keresési feladatok (pl. kollokációk keresése) esetén az egyszerűbb kétnyelvű, ingyenesen elérhető online szótárak használatának korlátaira: a sokszor csupán szólistákat tartalmazó, egyszerű mikrostruktúrájú szócikkek ilyen esetekben nem vezetnek

eredményre, helytálló tehát az ezekkel a szótárakkal szembeni óvatosabb, kritikusabb hozzáállás (Reder, 2016).

Érdekes adalék, hogy az online szótárakhoz kapcsolódó két felmérés (OHM- és IDS-kutatás) arról számol be, hogy a felhasználóknak pontos elképzelésük van arról, mit várnak el az online szótáraktól. A felhasználói szemszögből legfontosabbnak tartott jellemzők rangsorolásánál az első hat helyen mindkét felmérésben a következők szerepelnek: *megbízhatóság*, *áttekinthetőség*, *naprakészség*, *sebesség*, *hozzáférhetőség* és a *korpuszhoz kapcsolódó linkek* (Gaál, 2016a; Gaál, 2016b). Figyelembe véve, hogy ezek a *naprakészség* és a *hozzáférhetőség* kivételével jellemzően inkább a fizetős, megfelelő szakmai és technikai háttérrel rendelkező szolgáltatásokhoz kapcsolódnak, még inkább elgondolkodtató a fizetési hajlandóság hiánya ezen a területen. Úgy tűnik, hogy a felhasználók még bizonyos, felhasználói szempontból fontos tényezők tudatában – „A legmegbízhatóbbnak tartott szótártípusok a szótárkiadó cégek és az intézmények által szerkesztett szótárak (Gaál, 2016a: 17)” – sem tudják kellőképpen felmérni, ill. értékelni a fizetős szótár-szolgáltatások nyújtotta többletet a konkrét, egyéni szótárhasználói gyakorlatukra nézve.

A kutatás további fontos megállapítása, hogy a **szótáridaktika nem jelenik meg eléggé hangsúlyosan** a magyarországi képzések során, alábecsült szerepéről és jelentőségéről az elsajátításhoz kapcsolódó eredmények tanúskodnak, hiányát pedig jól tükrözik a megjelenő szótárválasztási nehézségek, bizonytalanságok, melyek akár csak érintőlegesen, de a többi kutatásban is megjelennek (Gaál, 2016a; Gaál, 2016b; Reder 2016). Megállapítható továbbá, hogy a digitális szótárak esetén a papír-szótáraktól részben eltérő, **új ismeretekre és kompetenciákra** van szükség az eredményes szótárhasználathoz, így ezek átadására és fejlesztésére nagyobb hangsúlyt kell fektetni a tanulási, tanítási folyamat során. Ezt leginkább a kvalitatív, megfigyelésen alapuló kutatás eredményei támasztják alá: A PTE-kutatás során a keresési műveletek száma digitális eszközök bevonásával szignifikánsan növekedett, ami egyértelműen biztosabb találati eredményhez vezetett a feladatmegoldás során. Megfigyelhető volt továbbá a digitális eszközök gyakori párhuzamos konzultálása, míg a nyomtatott eszközök egymás utáni felütése egy adott problémánál szinte soha nem fordult elő. A résztvevők hangos gondolkodásán alapuló keresési protokoll igazolja, hogy a digitális szótárak és keresőgépek alkalmazása során a nyelvtanulók különböző, csak ezekre az eszközökre jellemző technikákat is alkalmaznak, ezek megfelelő ismerete és használata nagyban hozzájárul az eredményességhez (Reder, 2016).

Fontos megjegyezni, hogy bár az empirikus felmérések tükrében a szótárhasználat napjainkban egyre inkább a digitális eszközök felé fordul, és várhatóan a szótárhasználói technikák ezen a téren jobban kiépülnek, a hivatalos vizsgahelyzetekben a szótárhasználatra vonatkozó szabályozások ezt nem követik: az érettségi vizsgán és nyelvvizsgákon jelenleg csak nyomtatott szótárak használatát engedélyezik (vö. Pantó-Naszályi, 2013). Az érzékelt

szótárhasználói változások lekövetése, azok megjelenítése a hivatalos szótárhasználói vizsgahelyzetekben időigényes feladat, reméljük azonban, hogy megfelelő körültekintés mellett (visszaélések lehetőségének kizárása) ez sem várat sokat magára.

6. Összefoglalás és kitekintés

Nagy szükség van tehát új szempontokat figyelembe vevő, egymással összehangolt metalexikográfiai kutatásokra: a digitális szótárhasználatához kapcsolódó kutatások, kiegészülve megfelelő, elektronikus szótárakra is értelmezhető szótárkritikával és az új médiumot is bevonó, széleskörű, szisztematikus szótárkutatással együttesen vezethetnek el a kiforrottabb digitális szótárakhoz és azok hatékony felhasználásához, valamint a felhasználást segítő tananyagok, technikák létrejöttéhez.

Érdemes összevetni a kapott eredményeket a nyelvkönyvekben és kapcsolódó segédanyagokban végbement változásokkal. Három kiadó német nyelvoktatáshoz kapcsolódó kínálatának részletes elemzése nyomán hasonló tendenciát figyelhetünk meg: a nyomtatott anyagok mellett (azokkal párhuzamosan vagy azokat helyettesítve) egyre több tankönyv-komponens és kiegészítő anyag jelenik meg digitális formában tanulói és tanári felhasználásra egyaránt (Dringó-Horváth, 2016). A digitális kiegészítő anyagok többsége jellemzően ingyenesen érhető el a kiadók honlapján, és itt is megjelenik a mobileszközök támogatása, valamint a közös tudásépítésre, a felhasználói kommunikáció, kooperáció támogatására való törekvés. Ennek megfelelően ezen a területen is egyre élesebben érződik az új didaktikai ismeretek, valamint minőségbiztosítási és elemzési kritériumok szükségessége (Rösler, 2010), hiszen a változásokat figyelve várhatóan csupán idő kérdése a digitális taneszközök teljes térhódítása (vö. Rösler, 2010; Klosa, 2014).

A digitális nyelvoktatási taneszközök (szótárak és tankönyv-komponensek) hatékony használatához kapcsolódó kutatások, és az eredmények megfelelő terjesztése a tanulás-tanítás résztvevői között, kiemelt jelentőséggel bír majd a jövő oktatása szempontjából.

Irodalom

- Dringó-Horváth I.** (2003) Wechselwirkung von Fachdidaktik und Technik im Zeitalter des Computers. Kiadatlan doktori (PhD) értekezés. Budapest: ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola.
- Dringó-Horváth I.** (2011a) Typen und Untypen elektronischer Wörterbücher. In: Szendi, Z.; Vortisch, V. (Hrsg.) *Jahrbuch der ungarischen Germanistik*. Budapest-Bonn: GUG/DAAD. 67–88.
- Dringó-Horváth I.** (2011b) Hogyan válasszunk elektronikus szótárt a nyelvtanuláshoz? *Iskolakultúra* 2011/6–7. 141-156.
http://epa.oszk.hu/00000/00011/00157/pdf/iskolakultura_2011_06-07_141-156.pdf
- Dringó-Horváth I.** (2012) Lernstrategien im Umgang mit digitalen Wörterbüchern. *Fremdsprache Deutsch* 46. 34-40.

- Dringó-Horváth I.** (2014) Wörterbuchdidaktik für digitale Wörterbücher. In: Dringó-Horváth Ida – Fülöp József – Szatmári Petra – Szentpéteri-Czeglédy Anita – Zakariás Emese (szerk.): *Das Wort - ein weites Feld*. Budapest: L'Harmattan. 218-228.
- Dringó-Horváth I.** (2016) Digitális kooperáció a nyelvórán. In: Reményi A., Sárdi Cs. és Tóth Zs. (szerk.): *Irányok a mai magyar alkalmazott nyelvészetben*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 32-46.
- Fábián Zs.** (2011) Mi „hiba” a kétnyelvű szótárban? Adalékok a kétnyelvű lexikográfia és szótárkritika elméletéhez és gyakorlatához. A 2011. nov. 8-án az MTA „Lexikográfia és nyelvtechnológia” című tudományos ülésén elhangzott előadás elektronikusan publikált változata. http://mta.hu/data/cikk/12/90/70/cikk_129070/Fabian_Zs_szotari.pdf
- Felvégi Zs. M.** (2013) Az ingyenes angol–magyar és magyar–angol online szótárakról. *Modern Nyelvoktatás* XIX./4. Budapest: Tinta Kiadó. 80-93.
- Fóris Á.** (2002) *Szótár és oktatás*. Iskolakultúra könyvek 14. Pécs: Iskolakultúra. http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/books/szotar_es_oktatas.pdf
- Fóris Á.** (2012) A szótár fogalma a magyar lexikográfiában. In: Pintér T., Pődör D., P. Márkus K. (szerk.) *Szavak pásztora. Írások Magay Tamás tiszteletére*. Szeged: Grimm Kiadó. 22–38.
- Gaál P.** (2011) A hagyományos szótárak vizsgálati szempontjainak alkalmazhatósága az online szótárak esetében. In: Boda I. K. és Mónos K. (szerk.) *Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció. XX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus*. Budapest–Debrecen: MANYE–Debreceni Egyetem. 432-437.
- Gaál P.** (2012) Szempontrendszer online szótárak minősítéséhez. *Magyar Terminológia* 5 (2), 225–250.
- Gaál P.** (2015) Az e-lexikográfia aktuális kérdései Online szótárak, e-szótár tipológia, online szótárak elemzési szempontjai. Kiadatlan doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem, BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola.
- Gaál P.** (2016a) Onlineszótár-használat Magyarországon (OHM) – egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei I. *Alkalmazott Nyelvtudomány* XVI (2016/2), <http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/GaalP.pdf>
- Gaál P.** (2016b) Onlineszótár-használat Magyarországon (OHM) – egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei II. *Alkalmazott Nyelvtudomány* XVII (2017/1), http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/Gaal_P.pdf
- Gonda Zs.** (2009) A szótárhasználati kompetencia elsajátítása és fejlesztése. In: *Anyanyelv-pedagógia* II/ 2. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=160>
- Gonda Zs.** (2012) A nomenklatúráktól a wikiszótárig. A papíralapú és a digitális szótárak elemzése. *Filológia* III/4 http://www.filologia.hu/images/media/Onallo_cikkek_pdfben/Filologia_2012-4_165-183_GondaZsuzsa.pdf
- Hessky R.** (2009) Wortschatzarbeit – mit oder ohne Wörterbuch? In: Feld-Knapp I. (szerk.): *Deutsch als Fremdsprache. Sprachdidaktische Überlegungen zu Wortschatz und Textkompetenz*. Budapest: UDV. 12–22.
- Klosa, A.** (2014) Gibt es eine Zukunft für Wörterbücher. In: *Sprachreport* 30/4. 28-38.
- Lázár A. P.** (2014) Óvakodjunk az ingyenes angol-magyar és magyar-angol online eszközöktől! In: *Modern nyelvoktatás* 20/1-2. Budapest: Tinta Kiadó. 119-129.
- Magay T.** (2011) A magyar szótáriródalom bibliográfiája. *Lexikográfiai füzetek* 1. (második, javított és bővített kiadás). Budapest: Akadémiai kiadó.
- Márkus K. & Szöllősy É.** (2006) Angolul tanuló középiskolásaink szótárhasználati szokásairól (Egy vizsgálat első eredményei). In: Magay Tamás (szerk.): *Szótárak és használóik. Lexikográfiai füzetek* 2., Budapest: Akadémiai kiadó
- Pantó-Naszályi D.** (2006) *(R)ész kérdés? Nyelvtanároknak a szótárdidaktikáról*. Szeged: Grimm Kiadó.
- Pantó-Naszályi D.** (2013) Wörterbucharbeit ins Bild gesetzt - eine Skizze der Möglichkeiten der Wörterbuchdidaktik im DaF-Unterricht. In: Szendi, Z.; Vortisch, V. (Hrsg.) *Jahrbuch der ungarischen Germanistik*. Budapest-Bonn: GUG/DAAD. 249-271.
- Prószéky G.** (2011) A szótári világ átalakulási tendenciái az internet megjelenésével. *Modern nyelvoktatás* 2011/4. Budapest: Tinta Kiadó. 3–13.

- Reder A.** (2016) Wörterbücher und digitale Tools als Ratgeber bei der Kollokatorsuche. *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung* 58/2016. Landau: Verlag Empirische Pädagogik. 18-30. http://www.vep-landau.de/fileadmin/user_upload/bzf/Hefte/bzf_2016_58.pdf
- Rösler, D.** (2010) Die Funktion von Medien im Deutsch als Fremd- und Deutsch als Zweitsprache-Unterricht In: Krumm, H.-J., Fandrych, C., Hufeisen, B., Riemer, C. (Hrsg.): *Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Ein internationales Handbuch*. 2 Bände. Berlin, New York: De Gruyter Mouton. 1199-1214.
- Schaeder, B.** (2001) Wörterbucharbeit im Unterricht Deutsch als Fremdsprache. In: Kühn, P. (Hrsg.): *Wortschatzarbeit in der Diskussion. Studien zu Deutsch als Fremdsprache V* (Germanistische Linguistik 155-156/2000). Hildesheim: Olms. 249-280.
- Szöllösy É.** (2004) Angolul tanulók szótárválasztási szokásairól. *Modern Nyelvoktatás* X/4. 28-46.
- Zöfgen, E.** (1994) *Lernerwörterbücher in Theorie und Praxis: ein Beitrag zur Metalexikographie mit besonderer Berücksichtigung des Französischen*. Tübingen: Niemeyer (= Lexicographica: Series Maior 59).
- Hivatkozott szótárak**
- PICDIC für Windows (1994) Német-Magyar multimédia szótár. Baja: Profi-Szoft.
- Halász E., Földes Cs. & Uzonyi P. (2004) Magyar-német nagyszótár. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Jegyzetek

¹ A vázlatos felsorolás a papírszótárak és a közvetlen, emberi felhasználású digitális szótárak legfőbb különbségeit szemlélteti, melyek általánosságban értendők és a digitális szótárak egyes típusainál (pl. CD-ROM/DVD-szótár, online szótár, szótár-App) különböző mértékben jelennek meg. A gépi felhasználású szótárak (pl. nyelvi helyesírás-ellenőrző programok által használt szótárak) nem tartoznak jelen munka tárgykörébe.

² Pl. <http://www.webforditas.hu>

³ Míg a korábbi, offline adathordozókról saját gépükre másolható és ott futtatható szótárak esetében ezek a kiegészítések gépünkön tárolódtak, addig az ilyen szolgáltatást nyújtó online szótárak esetében a felhasználók általában saját felhasználói felülettel rendelkeznek, ahol a többnyire fizetős szolgáltatás időtartamára ezeket saját igényeiknek megfelelően használhatják (pl. kedvenc szócikkek, keresés naplózása stb.).

⁴ Példaként említjük a <http://szotar.sztaki.hu> weboldalon elérhető online szótárat, ahol a tartalmak kiegészítésén túl saját szótárak létrehozására is van mód.

⁵ A szerző megjegyzéseit elsősorban a <http://szotar.sztaki.hu> online szótár kapcsán fogalmazza meg.

⁶ Néhány példa ilyen anyagokra:

- Sharp Electronics (tanári kézikönyv, feladatlapok):

http://www.sharp.de/sharp/assets/internet/assets/images/Germany/Handbuch_EDIC.pdf;

- Langenscheidt Verlag (feladatlap, regisztráció után elérhető):

<http://www.langenscheidt.de/Lehrerportal/Unterrichtsmaterial>

⁷ A hordozható adattárolón megjelenített szótárak eltűnésének az adathordozók megszűnése, és ezzel párhuzamosan az adattárolási szokások megváltozása (online elérhetőségű, felhő alapú adattárolás) mellett további két oka van: egy-egy új operációs rendszer megjelenésével ezen szótárak átalakítása és újbóli legyártása folyamatos további költségeket jelentene, ill. a növekvő szótári adatbázis és az egyre több szótári funkció összekapcsolása révén megnövekedett kapacitásigényeket csak a nagy teljesítményű, kiadói szerverek képesek rendszeresen kiszolgálni.

⁸ Felvégi (2013) írását reflektálja Lázár (2014), megerősítve és példákkal illusztrálva az előzőekben megjelenített problémákat az ingyenes, online szótárakkal kapcsolatban. Összefoglalásában a szótárak elemzéséhez kapcsolódóan kiemeli: „ha a vizsgált eszközök ennyire gyengék, akkor egyenesen bűn olyan másodlagos fontosságú dolgok tekintetében összehasonlítani őket, mint a keresőfelület és a keresési módok, az átírás/ejtés, a prediktív gépelés, az ékezetes/a nélküli keresés, a közösségi szótárépítés, a frissítési gyakoriság, az ekvivalensek pontatlanságai, az illusztrációkkal bővítés, a gépi kiejtés tökéletlenségei, a reklámok mennyisége/elhelyezkedése stb. Félő, hogy egy ilyen összevetés pusztán létezősége akarunkon kívül is legitimálhatja őket (Lázár 2014: 129)”.

⁹ Főként nyelvész és idegennyelv-szakos hallgatók.

¹⁰ Főként idegennyelv-szakos hallgatók.